

Baróti Szabó Dávid (1739–1819) kéziratban fennmaradt versei

(A költő halálának 200. évfordulóján)

Baróti Szabó Dávid költészete fontos állomása a magyar irodalomnak. Berzsenyi, Vörösmarty, Kölcsey, Arany és kortársai tanultak tőle, olvasták, ismerték írásait. Különösen az első, 1777-ben megjelent verseskötetét (*Új mértékre vett külömb' verseknek három könyvei*¹), amelyet mint az elkezdődött időmértékes verselés² első magyar nyelvű kiadását tartották nagy becsben. Napvilágot látott négy verseskötetét első megjelenésük után nem nyomtatták újra, csupán különböző szempontú versválogatásokat közöltek a költőtől. A késlekedés alapvető oka: Baróti Szabó Dávid többször átdolgozta költeményeit, olykor más címet is adott a már egyszer/vagy többször megjelentett (nyomtatásban, vagy kéziratban fellelhető) műveinek – a versvariációk nagy száma nemcsak nehézzé teszi számbavételüket, hanem számos problémát is fölvet egy majdani Baróti Szabó összes vers kiadásakor. Illusztrálásul álljon itt *A Magyar Ifjúsághoz* című költeményének variálódása.

A' Magyar Ifjúsághoz forduló, négy variációban is elkészített költeményének 1802-es változatát³ mutatom be, utalva korábbiakra is (1777,⁴ 1786,⁵ 1789,⁶), amelyek az 1802-es kiadásúénál jóval hosszabbak, valóságos szónoki beszédekként felépítve. Terjedelmi okok miatt eltekintek a négy szövegvariáns elemzésétől, csupán egy, mind a négy változatban föllelhető

¹ BARÓTI SZABÓ DÁVID (1777), *Új mértékre vett külömb' verseknek három könyvei*, Kassa, Landerer Mihály. (Későbbiekben: 1777-es kötet, vagy első variáció. A kritikai apparátusban jelölése: Ny₁)

² Kalmár György hexameterekben írt poémája (*Valóságos magyar ABC*) már 1770-ben megjelent. Vö. SZELESTEI N. László (bev. s. a r.) (2000), *Kalmár György, „a magyar nyelve szerelme-se”*. Piliscsaba, PPKE BTK. (Pázmány Irodalmi Műhely, Források, 2.).

³ BARÓTI SZABÓ DÁVID (1802), *Meg-jobbitott, 's bővített költeményes munkáji, 1–3*, Komárom, Weinmüller, A kritikai apparátusban jelölése: Ny₄

⁴ Lásd az 1. jegyzetet.

⁵ BARÓTI SZABÓ DÁVID (1786), *Vers-Koszorú, melyet az új mértékre vett, s idővel megegyengetett és későbbben készült verseiből kötött*. Kassa, 1786. (Későbbiekben: 1786-os kötet, vagy második variáció. A kritikai apparátusban jelölése: Ny₂)

⁶ BARÓTI SZABÓ DÁVID (1789), *Költeményes munkáji*, Kassa, 1789. (Későbbiekben: 1789-es kötet, vagy harmadik variáció. A kritikai apparátusban jelölése: Ny₃)

nyelvvédő érvet hasonlítok össze: a magyar történelem nagyjaira való hivatkozását kiemelve. Ugyanis a tekintélyelvű példák névsora, s azok versben elfoglalt helye, a téma újabb és újabb átdolgozásakor némi változáson esett át.

Időrendben az első három variációban rögtön gondolatindításként hangzik föl a költői parancs: azért gyakorold magad a magyar nyelvben, mert:

Ezt szoptad; szóllottak ezen Nagy Atyáid: ezen szóllt

Szent István, László, Béla, Leventa[!], Lajos.

E' nyelven hajdon pergett emez Áttila nyelve ...

Szólltanak e' nyelven emez hét deli ritka vezérid ...⁷

Az 1789-es kötetben az előzőekhez hasonlóan a versindító helyzet megmarad, a névsor azonban a következőképp módosul: András, Szent István, László, Hunyadi, Béla, Lajos.

S végül a harmad terjedelmű, általunk most bemutatott, legrövidebb, negyedik variációban „Árpád' hajdani nyelve”-re szűkül a tekintélyelvű emlegetés.

Miért érdekes mindez? Mert a szövegvariánsok alakulásában nemcsak Baróti Szabó írói tudatosodását követhetjük nyomon, hanem témájával való vívódását is azért, hogy az minél hangsúlyosabban és hatásosabban szólal-hasson meg.

A' Magyar Ifjúsághoz első, második és harmadik változata érzelmi túl-áradással (ami a magyar nyelv, táj- és haza iránt érzett szeretetében mutatkozik meg ilyen leplezetlenül költészetében) szól költőnk szívügyéről, a nemzeti nyelvről. Lelkesülten hivatkozik Attilára, akinek ezen a nyelven „pergett” nyelve, s „A' kinek ostoritól vérbe merüle Világ.” (A kereszténység-től, s a felvilágosodáskori eszméktől eléggé idegen, világhódító Attila toposzt Baróti Szabó a negyedik variációban elhagyta.)

S míg Szent István, Szent László és a keresztény királyok csak felsorolásként vannak az első három versváltozatban jelen, addig a honfoglaláskori személyek tetteikben, jelzőikben magasodnak fel a múltból. (A nevek sorrendjét nem lehet értékmérőnek tekintenünk mert valószínű, hogy egymásutániságukat az időmértékes verselés szabta meg.) A „deli, ritka” hét vezér szívdobogtató múltja mellé azonban az 1789-es változatba nem véletlenül került Hunyadi neve. Mátyás uralkodása, mégha csak Hunyadi nevének említése villantotta is föl, a pozícióiban erős nemzetet juttatja eszünkbe, Baróti Szabó számára azt az idilli kort, amelyben elképzelhetetlen lett volna egy Martinovics-féle összeesküvés.

⁷ 1777-es kötet, 113.

Az 1802-es szöveg harmada lesz az előző változatoknak. A költő ekkorra már túl van a felvilágosodás okozta megrendülésen, letisztultabban látja a nyelvvelés feladatait, benne önmaga lehetőségét, s talán felmérte azt is, hogy a lélek ügyért való lelkesedéséről nem mindig célravezető önkontroll nélkül beszámolni. A dicső múltat Árpád nevébe sűríti.

A' Magyar Ifjúsághoz forduló negyedik variáns letisztultabb formában, s racionális érveléssel akarja eljuttatni olvasóját a végső következtetéshez, amikor szinte epigrammaszerű tömörséggel figyelmeztet a költemény zárata, hogy e kérdésben nincs választási lehetőség:

... szánd-meg Hazádnak

Nyelvét, melly ha ki-hal, tudd meg, örökre ki-halsz.

Mintha Vörösmarty *Szózatának* hangját előlegeznék ezek a sorok, s természetesen a név változtatása az eltérésekre csak egy példa a többi közül. A megoldandó feladat tehát az, hogyan adjuk közre ezeket a versváltozatokat. És melyiket? Mi legyen a kiválasztás szempontja? Nagy eltérés esetén sem tekinthetünk új versként a variációkra, mert gyakorta megeshet, hogy négy változatot kellene közölnünk ugyanarra a témára, s ez túlságosan is unalmassá tenne egy kötetet. Gyapadódó kézirataink beillesztése ebbe az életműbe, bár öröm, nehézséget is jelent.

Baróti Szabó Dávid verseinek tervezett összkiadásáról

Baróti Szabó verseinek tervbe vett jövőbeni összkiadásában, mindazon verseit egy kötetbe rendezem, amelyeket a szerző első változatként jelentetett meg. Ezeket a költeményeket (műfordításokat is!) az egyszerűség kedvéért, alapverseknek neveztem el. Természetesen az ún. alapvers-kiadásban helyet kapnának a kéziratokban fennmaradt, változatként a nyomtatványokban fel nem lelhető versek is. Az alapverseket és a műfordításokat (ez utóbbiak szerzője akár Baróti Szabó, akár más) a kötetek kronológiáját megtartva sorolnám be a leendő versgyűjteménybe, a csak kéziratban fennmaradt (alap) versek ezután következzenek, lehetőség szerint a kéziratok kronológiai sorrendjében. Az alapversek kötetét egy második egészítené ki, amelyben valamennyi versvariációt közzé teszem, amennyiben nehezen követhető a szokásos jegyzetapparátus, akkor teljes terjedelemben, hogy a tanulmányozásnál egymás mellé állíthatók legyenek a versváltozatok.

Baróti Szabó Dávid életművének jobb megértése érdekében mindenképpen szükség van verseinek összkiadására. Sok töprengés előzte meg, hogy az első változatok sorba állítása mellett döntöttem. Hiszen ezzel megsértem például az ultima manus elvet. A munka szinte átláthatatlannak tűnt a sok-

féle kéziratoss és nyomtatott variáns láttán. A *Régi magyar költők tára, XVIII. század* szerkesztői sorozatukban a magyar költészetre nagy hatást gyakorló 1777-es kötet verseinek közreadását tervezték. Ám ennek kritikai apparátusát csak a további kiadott kötetek és a kéziratok ismeretében lehetne elkészíteni. És így szó sem esne a késői versekről, latin költeményekről. Mivel a költő által kiadott három további kötetben (1786, 1789, 1802) bőséges az ismétlődés (példaként a fentebb bemutatott *A Magyar Ifjúsághoz* című versre utalok), az 1777-es kiadás szövegének közlése is eltekintett volna az ultima manus elvétől. Ráadásként több autográf és másolatban fennmaradt kézirat áll rendelkezésemre, a versek terjedelmén kívül néha azok egymásba épülése tovább nehezíti annak eldöntését, hogy egy versről van-e szó, vagy a későbbi variáns új versként kezelendő.

Kéziratoss verseinek lelőhelyei

Az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár

Batthyány-gyűjteményben található versgyűjtemény⁸ az 1777-es kötet nyomdai kiadásra előkészített tisztázatának tünt. Atnézve alaposabban: olyan verseket is tartalmaz, amelyek a kiadásban nincsenek benne, és a kiadottak közül is van hiányzó, ezért további vizsgálódás szükséges ahhoz, hogy bizonyosat tudjak mondani. A 1777-es kiadásból kimaradt egyik költeményt Rauch Ignáchoz, ahhoz a paptársához címezte Baróti Szabó, akinek „mértékre próbált” versírási indítékáról legelőször hírt adott. (A kézirat végén álló vers át van húzva, mindeddig közöletlen volt.)

A Rauch Ignáchoz írott verses levél a jezsuita rend feloszlatása (1773) utáni pillanatkép, amikor a szélnek eresztett jezsuiták méltatlan körülmények között igyekeztek valahol otthonra találni, napi megélhetésüket biztosítani. Nem lehetett könnyű az újrakezdésük, hiszen ahogy Baróti Szabó írta ebben a beszámolójában:

... Esztergami Házunk
Meg szállást sem adott: éjjre ki zárta fejem.

Hogy miért hagyta ki ezt az epistolát a megjelenendő 1777-es kötetből alkotója? Bizonyára nem akarta más rendbéli paptársainak keresztényietlen magatartására felhívni a figyelmet ugyanúgy, ahogy talán nem tartotta később sem etikusnak azon írásainak közzétételét, amelyek a Martinovics Ignác-per ideje alatt születettek, s amelyekben a felvilágosodás tanaival szim-

⁸ Jelzete: Batthyány-gyűjtemény, Hist. V. c. [Cat. X. V.c.] A kritikai apparátusban jelölése: KEt

patizáló pályatársaira tett utalást. A majd másfél évtizedig tartó tanulás után, a rendházból kitett, a napi életben nehezen eligazodó, és pénzzel nem rendelkező pap bizonytalan sorsáról olvashatunk, mindamellet, hogy ma már megmosolyogjuk némely verssorát is a beszámolóban.

A verses levél hozzásegítheti az olvasót ahhoz, hogy elfogadja és megértse, miért oly sok versének címzettje az a Pyber-ház, amelyik a költőt eleinte vendégként, később pedig (1799-től haláláig, 1819-ig) családtagként befogadta Virten.

A Főszékesegyházi Könyvtár kéziratai között található egy késői, csak néhány lapos töredék *Futó versek* címlappal, ezt felhasználtam a költő halálnak 200. évfordulójára kiadott, még általa tervezett kötetében.⁹

Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában

Baróti Szabónak több, nagyobb részt autográf kéziratát különböző helyre sorolták be a feldolgozást végzők. Ezek a kéziratok műfajilag szerteágazók: tartalmaznak leveleket, felkérésre írt halotti búcsúztatókat, műfordítások pizskozati és/vagy tisztázati példányait, költeményeket, Festetich György könyvtárának felajánlott könyvet kísérő levelet stb. Igyekeztem ellenére feltártságuk korántsem tekinthető befejezettnek. Egyik finom díszítésű, bőrbe kötött, kéziratgyűjtemény¹⁰ Baróti Szabó 1777-ben kiadott kötetének egynegyedét is tartalmazza. A kötéstábla alapján a XVIII–XIX. század fordulójára datálható kézirat első részében Jacques Vaniere *Paraszti majorsága*, míg a kötet második felében az 1777-es kiadás negyvennyolc versének kézirata olvasható. A kötetet Baróti Szabó 1802. évi verskiadásainak cenzora (Ignatius Gotzig) ajándékozta az 1802-ben létrehozott nemzeti könyvtárunknak. (pl. „Dovavit Ignatius Gotzig Professor Statisticae.”)

A kötet kéziratosa anyaga nemcsak azért érdekes, mert a magyar nyelvű, időmértékben írt költészettel próbálkozó Baróti Szabó első kísérleteit is tartalmazza, hanem mivel sokat idézett versírási szándékának megfogalmazásáról itt olvashatunk a 39. verse után, új fejezetet nyitó tematikus megjelölésként: *Magyar Versek Mellyeket maga műlatására Üdö Közben szerzett P. Szabó Dávid, Akkoron fogván azokhoz, Midőn bizonyos híre futamodék Jesus Társasága el oszoltatásának.* (Baróti Szabó bizonyos verseihez készített lábjegyzeteiben soha nem feledkezett meg a későbbiekben sem ezen tény hangsúlyozásáról.)

Ebben a részfejezetben sorjáznak azok az első, bumfordi humort sem nélkülöző verspróbálkozásai, amikkel *A' koporsó írásokban* (más helyütt *Beteg* címűben) jelentkezett. Mivel a népi humoros történeteket itt több vers

⁹ Jelzete: Ms. II. 392. Vö. BARÓTI SZABÓ DÁVID (2019), *Futó Verseik, 1810, (Munkapéldány)*. Budapest, Széphalom Könyvműhely.

¹⁰ OSzK, Quart. Hung. 223. A kritikai apparátusban jelölése: KM

egymásutániségában kapjuk, talán nem járok messze az igazságtól, ha azt feltételezem, hogy ezek a próbálkozásai egy időben is születhettek. Baróti Szabó 1777-ben kiadott kötetében már különböző helyekre szétszórta ezeket a vers-gyakorlatait, így nem kaptak akkora hangsúlyt (meghökkenést kiváltó hatást) anekdotázó, minden poézist nélkülöző suta történetei.

E kézirategyűjteményben még áthúzatlanul szerepel az a Rauch Ignázhoz¹¹ címzett verses levél, amelyet már említettünk.

A kézirat mű-címeit (lásd a 3. sz. mellékletben) nemcsak azért adom közre, mert ez a kötet ismeretlen volt a kutatók előtt, hanem Baróti Szabó magyar nyelvű versírási próbálkozásainak munka-fázisáról is hírt adnak, több verse szinte fogalmazványnak tekinthető a sok javítás miatt.

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Kézirattárában

örzött, Baróti Szabó Dávid öregkori, három kéziratos füzetének bemutatásától most eltekintek, mivel ezekről bővebben írtam a költő halálának 200. évfordulójára megjelentetett *Futó versek 1810* című¹² kötetben.

Hogy most mégis visszatérek ezekhez a Baróti Szabó kézírásában meglévő füzetekhez (az elsőben 1802-ben megjelent versekből olvasható cenzúrázott válogatás), annak az oka, hogy ebben az Ms 1394/1-es jelzetűben olvasható az *Egy' le-dőltt diófához 1791* című költemény kézírata is. Császár Elemér – Baróti Szabó Dávid versválogatásának kiadója – 1914-ben a *Deákos költőkben* így írt: „Ebben emelkedett legmagasabbra Szabó költészete.”¹³ Rónay György a *Virti Lantos* tanulmányában¹⁴ nagy erejű ódaként méltatta az *Egy ledőlt diófához* költeményt, „amely nyelvnek, versmondatnak, formának a legjobb, Virág Benedekkel fölerő, Berzsenyihez méltó kezelésével.” Tózsér Árpád versértelmezése¹⁵ finom megfigyelésekkel gazdagította, gondolta újra az életműben ikonikus helyet elfoglaló alkotást. Az eddig csak nyomtatásból (*Magyar Múzeumból* és az 1802-es kiadásból) ismert¹⁶ költeménynek előbukkanó két kézírata (az MTA Könyvtár Kézirattárában), árnyalja a vers keletkezésének folyamatát. A *Diófa* című fogalmazvánnyal¹⁷ együtt immár a két nyomtatványon kívül két autográf kézirattal is

¹¹ *Uo.*, pp. 349–352, (= ff. 175–176v.)

¹² BARÓTI SZABÓ DÁVID, *Futó Versek*, (8. j.), 219.

¹³ CSÁSZÁR ELEMÉR (1914), *Deákos költők*, I. Budapest, Franklin-Társulat, 73.

¹⁴ RÓNAY György (1978), Baróti Szabó Dávid, a virti lantos In Rónay György, *Balassitól Adyig*. Budapest, Magvető. 133–183.

¹⁵ TÓZSÉR ÁRPÁD (1984), Egy diófa és környéke (Baróti Szabó Dávid költészetének leíró elemei egy vers és egy régi vita tükrében), *Irodalmi Szemle*, 27, január. 38–50.

¹⁶ Császár a két nyomtatvány közti 2. és 4. sorban olvasható különbségre jegyzetben hívta fel a figyelmet. *I. m.*, 322.

¹⁷ MTA, Kézirattár, M. Irod. Levelezés 4r, 42. szám, II. kötet, 92.

rendelkezünk, a változatok segítenek a vers gondolati lendületének jobb megértésében. (A vers kritikai kiadását lásd a 2. sz. mellékletben.) Itt most párhuzamosan is közlöm a *Diófa* és az *Egy ledőlt diófához. 1791.* első két strófáját. (A rövidítések feloldását lásd a mellékleteknél.)

NyMMus

Melly magass Égnek szegezett fejeddel,
Mint Király, állasz vala többi fák közt,
Tégedet látlak, gyönyörű Dió-Fa!
Földre terülve? –

KAa

Melly magass' Égnek szegezett fejeddel,
Mint Király, állasz vala többi fák közt,
Tégedet <látlak?> gyönyörű Dió-fa,
<Földre terültél?> látlak heverni.

NyMMus

El-szakadt testes derekad tövétől:
Tsak kitsiny kéreg maradt kötésül:
Ágaid tsüggnek, levelid ki-vesznek,
Nedvök el-hagyván.

KAa

El-szakadt testes derekad tövétől:
Tsak kitsiny kéreg maradt kötésül:
<Mellyek> Gallyaid> Ágaid tsüggnek, levelid ki-<hálnak>vesznek,
Nedvök el-hagyván.

1. melléklet¹⁸KM₁, ff. 175–176v. (Az egész vers áthúzza.)KEt₁, pp. 71–73. (Másolat.)

Rauch Ignáthoz

Cím:

Tisztelendő Rauch Ignatz Urhoz

1 Melly renden vagyon a' szénám? Szivbéli Barátom, E versből, mellyet rajzolok, észre vehedd. A nagy zápor után vártam szép nápra heába, Hatra midőn vágyék, jaj! vete koczka vakot. 5 Tölletek el válván, eb harmintzadra kerütem: Job lett volna talán útra sem adni magam. Most se felejtetem el, melly sárban máztam? az esső Mint szakadott? vízben ros z kotsim úsza miképp? Tsak nem egész Sáhig kellett gyalogolnom: az útnak 10 Lábam már ide, már síkja vetette tova. Vólt jószágunkban kis nyúgodalomra találek; Áldja meg, áldja Baros Jósefet Isten ezért. Ám de ki pótolták másutt. Esztergami Házunk Meg szállást sem adott, éjre ki zárta fejem. 15 A Vendég fogadóra kelék, a' városi végre, Későn, tsillaggal már vala rakva meg Ég. Ágynak esem: fut az álom: hasad piros hajnal azonban: Szél halgat, tsendel megy Duna, vár az hajó. Fel rakodom; szekerem bé szál: óldatnak a' Lántzok: 20 Híd indul, Párkány partjait éri hamar Egy két szót az öreggel alig szólhattam: utolsó (Jaj bánom) bútsút tölle vehettem alig. Hív szolgálattját meg tévén a' Duna, Földre Szállok. az híd meg tér, 's által evedzi magát. 25 Én is lódúlok, 's hátat fordítok az értzes Szivű népnek: az út jó: hamar hajt a' Kotsis. Ime, midőn Égnek közepét Nap el éri, Komárom Tetszeni kezd: látszik Temploma, Tornya ragyog. Itt léssen, mondék, kévánt hajléka fejmennek.	1 – Mely ... a szénám szivbéli 2 – melyet rajzolok; ...vehed 3 – napra heába: 4 – Hátra 5 – Töletek ... kerültem. 6 – volna ... utra 7 – mely ... másztam 8 – vízben ... usza miképp 9 – kellet ... utnak 10 – síkja[?] 11 – nyúgodalomra találek; 12 – Áldja ... Josefet 13 – masutt. 14 – Még ... adott, éjre ... fejem 15 – a 16 – ég. 17 – hasa 18 – halgat; ... Duna; 19 – rakódóm ... oldatnak a lántzok 20 – Hid indul; 22 – butsut tölle 23 – Hív ... a ... földre 25 – fordítok 26 – Szivű ... ut ... a kotsis. 27 – Ime; midőn ... nap ... éri. 28 – Temploma: tornya 29 – kívánt ... fejmennek: 30 – itt bumnak, mely ... anyira, 31 – Elsőbben ... melyek emésztnék,

¹⁸ A mellékletekben alkalmazott rövidítések:

(K = kézirat; Ny = nyomtatvány; A = MTA Kézirattár; M = Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár; Et = Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár)

KAa – Kazinczy Ferenchez írt levelek, MTA Kézirattár, M. Irod. Levelezés 4r, 42. szám, II. kötet, 92.

KA₁ – [Verseinek kéziratai], MTA Kézirattár, Ms 1394/1.Ny₁ – Új mértékre vett külömb' verseknek három könyvei, Kassa, Landerer, 1777.Ny₄ – Meg-jobbított, 's bővített költeményes munkáji, 1–3, Komárom, Weinmüller, 1802.KEt₁ – [Versek], Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár, Batthyány-gyűjtemény, Hist. V. c.KM₁ – Paraszti majorság [és Versek], Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, Quart. Lat. 223.

- 30 Igy búmnak, melly bánt annyira, vége szakad.
 Elsőbben, ide mint lépjek bé, mellyek emésztnék,
 Vág Duna, bánatimot, mély fenekedbe vetem.
 Bár úgy lenne! de, jaj! mi gyümöltset nemze reményem?
 Tsalfa remény! Sokkal biztata, haszna kevés.
- 35 Erre nevensz, 's meg nem fogod,
 hogy s mint írhatom én-ezt:
 Eszmellem, nem akarsz adni szavamnak hitelt.
 'S hát, mondaszsz, oly szép Palotában lakni tsekélyység,
 Másza kinek nintsen, 's vólt minapába miénk?
 Nemde derek asztalt Szejfné számadra terített?
- 40 Adtanak egy öl fát néked is úgyé? tagadd.
 Még sem elégszel meg? De bezzeg léssen é tartós
 Itt a Lakás? ma talán itt vagyok, holnap amott.
 Itt magamot mint egy z'ellér meg vontam azonban,
 'S rettegek, a' darabont hogy ki ne vonnja fejem.
- 45 A' szekerem rudját majd majd utszára tsavarják;
 Engemet eb rúdon majd ki vet inet az Úr.
 'S merre megyünk azután? ez a' kérdés. Hátra találjak?
 Óh! vászony néppel nem teli léssen az is?
 Én e' között lakjam, tíz 's hét esztendeig a szent
- 50 Szerzetem egy héjjan kit kebelébe nevelt?
 Melyet elébb el hagyék, a' világnak ölébe kerüljek?
 Ifjantan mellynek lők ura, rabja legyenek!
 Azzal a' rókával bérlettel még levet egybe
 Szűrjek? nem, fogadom, nem soha: haljak elébb.
- 55 Lenni fog a' bárány, 's farkas közt béke, szövetség;
 Szarvas elébb erdőt, hal fog el únni vizet,
 Az alföldi Tsíkós bugyogót fel vészem előbször; –
 Engemet hogy sem az ő tsal szava jégre vigyen.
 Én végtére bolond gombát egyem? hátra világgal:
- 60 Színe ravasz, mérges méze, kerülni való.
 Melly engem ki vet inet, azon nap legyen halálom;
 Éljek vagy tsendben; éltem avagy ne legyen.
 Már mit szóljak az ölfáról? mit irigyled? ez is már
 Fogytán van. Nyöltzszor fütteni nintsen elég.
- 65 Háromszor válladra vehedd. Ez mennyi? te nálad
 Négy füttésre, merem mondani, több is el ég.
 Úgy bánok vele, mint Kalmár a' borsal: egész nap
 Benne, nehogy légyen dézma, lakatra verem.
 Pénz, erdő, jótévő nints. 'S hol az asztal, a' köntös?
- 70 Hol szoba készület? 's hol van a' gyertya, 's olaj?
 Még tsak alig fordúlt két, három póltra kezemben:
 Asztalomért másnak most is adóssa vagyok.
 Tsak Mise mondásból is mind ezt meg lehet adni?
 Haggy békét: jaj leszsz itt, ha Misére szorúlsz.
- 32 – bánatimat mély fenekedre
 33 – ugy ... gyümölcsöt
 34 – biztata:
 35 – írhatom én ezt.
 36 – Eszmellem,
 37 – mondasz, ... lakni, tsekélység,
 38 – volt ... miénk?
 39 – Nem de ... Szejfné számadra
 40 – úgy é?
 41 – e
 42 – lakás?
 43 – magamat ... zellér
 44 – S, ... a ... vonja
 45 – utzára tsavarják:
 46 – rudon ... Úr
 47 – megyünk azután, ... a ... Hátra
 tsak találjak;
 48 – Oh! vászony
 49 – e ...tíz
 50 – híján
 51 – eléb ... a Világnak ... kerüljek.
 52 – Ifjantan melynek
 53 – a
 54 – Szűrjek? nem fogadom, ... soha, ... előbb
 55 – a ... közt ... szövetség:
 56 – eléb ... unni
 57 – bugyogót ... előbször; –
 58 – vigyen
 59 – Világgal:
 60 – Színe meze
 61 – Mely ... innét, ... legyen halálom,
 62 – Éljek avagy
 63 – szoljak ... öl fáról: ... irigyled:
 64 – Nyöltzör
 65 – Háromszor ... mennyi?
 66 – Egy füttésre, ... több
 67 – Ugy ... véle, ... a
 68 – ne hogy
 70 – szoba készület?
 71 – fordult két, ... poltra
 73 – mise mondásból
 74 – Hadj békét, ... lesz itt ... misére
 75 – Harmat ... Történet volt ... utját:
 76 – a ...szobámba jöve.
 77 – többet nyujt.

- 75 Hármat ugyan mondék. Történet volt ez is: úttját
Tévesztette talán, a' ki szobamba jöve.
Nálatok egy hét is többet nyújt. Semmi; nem is kell –
Nagy Tárház: tsak ugyan holtig az ember el él.
Erszényem ha laposs, leg alabb az az haszna, hogy a' tűz,
80 Arviz, és tolvaj rosz keze meg nem iesz.
De még is jó vólna, ha töb most volna kezem közt;
Jószágot kevesen venni lehetne sokat.
Kótyavetyét tartnak Házunknál: üttetik a' dob:
Gyúl sokaság: pusztúl a' vagyon; hordja kiki.
85 Mit kellett látnom, 's mit kell még látni továbbra!
Szenvedjünk. Isten szent akarattja legyen.
Bé fejezem levelem, magam ennekutann is ajánlván.
Élly sok üdőt: nepünk ékire tartson az Ég!
78 – holtig elé!
79 – lapos, ha leg aláb ... az a ... a tűz,
81 – közt:
82 – Joszágot ... sokat;
83– Házunknál.
Üttetik a dob.
84 – sokaság; pusztul a
85 – meg ... továbbra!
86 – Szenvedjük ... akarattja
87 – Be ... Levelem, ennek után
88 – Élly ... időt. Népünk ... ég.
után: Vig uj esztendő kivánok végre,
Barátom. / Kedves dolgot tész
nékem, ha vissza felelsz

2. melléklet

NyMMuseum, II. kötet, I. negyed, IV.

Variánsai:

Ny₄, II. könyv: Lantos versek, 121–122.

KA₁, Ms. 1394/1. f. 21r-v.

KAa, M. Irod. Levelezés 4r, 42. szám,
II. kötet, 92.

EGY LE-DŐLTT DIÓ-FÁHOZ.

Cím: Ny₄ EGY LE-DŐLTT DIÓ-FÁHOZ. 1791.

KA₁ Egy le-dőlth Dió-fához. 1791.

KAa Diófa. [*A felső margón:*] 22. Aug.

- Melly magass Égnek szegezett fejeddel,
Mint Király, állasz vala többi fák közt,
Tégedet látlak, gyönyörű Dió-Fa!
Földre terülve? –
- 5 El-szakadt testes derekad tövétől:
Tsak kitsiny kéreg maradott kérésül:
Ágaid tsüggnek, levelid ki-vesznek,
Nedvök el-hagyván.
- Sorvadó kebled tsetsemős gyümölsit
- 10 Hasztalan szülvén, el-ereszti: húllnak
Ök, 's nem-is tudván rövid életekről,
Rendre ki-halnak.
- Annai szélvészen diadalt-nyerett Fa!
Nemtelen porbann hever a' nemes dísz?
- 15 Ezt leendőnek lehetett-e vallyon
Vélly felölled?
- 1 Ny₄ Melly,
2 Ny₄ király, állasz' ... [*többi fák h.*] társaid
köz'tt; KA₁ állaszsz ... [*többi fák h.*] társaid KAa állaszsz
3 Ny₄ Dió-fa KA₁ Dió-fa, KAa Tégedet <látlak?>
földön gyönyörű Dió-fa,
4 Ny₄ terítve? KA₁ terítve KAa <Földre
terültél?> látlak heverni.
5 Ny₄, KA₁ El-szakad
7 Ny₄, tsüggnek: KAa <Mellyek> <Gallyaid>
Ágaid tsüggnek, levelid ki-<hálnak>vesznek,
8 Ny₄, KA₁ Nedvök
10 Ny₄, KA₁ Hasztalan' szülvén KAa szülvén
11 Ny₄, KA₁ életekről, KAa ök ... életekről,
12 KA₁ ki halnak.
13 Ny₄, KA₁ szélvészen ... fa! KAa Szél-vészen
diadalt nyerett fa!
14 Ny₄ porban
15 Ny₄ leendőnek lehetett-é

- Senkinek kárán nem örültt, sokaknak
Hűves árnyékkal feles hasznot hajtó,
'S kedvök' étkeiddel kereső kegyes Fa!
20 Monddsza, ki bántott?
- Ah, minek kérdem! – Szemeimbe tűnnek
Gyilkosid. Nem volt kül' erőszak: ott-benn
Ön' magadban volt meg-ölő mirigyed,
'S titkos el-ejtőd.
- 25 Ím', egész bélig gyökered' ki-rágták
A' gonosz férgek, 's az el-ett odúba
Hangya-bolyt híttak! Mi nyüzsögve járnak
Most-is alattad!
- Átkozott vendég! Vipérák' szülőtti!
30 Ah, szerentsétlen Fa! – Hazánk', szelíd Ég,
Szűz virágában tehetős karoddal
Tartsd-meg örökké!
- 16 KAa <Lenni> Vélmi
18 Ny₄, KA₁ Hűvös KAa Hűvös ... hasznot-hajtó
19 Ny₄, KA₁ kedvök' ... Fa! KAa fa,
20 Ny₄, KA₁, KAa Mondsza,
21 Ny₄ szemeimbe KAa Ah! Minek
22 Ny₄ ott-ben KA₁, KAa ott-benn,
23 Ny₄ Ön KA₁ Önn magadbann ... meg-ölő-mirigyed,
24 KAa 's Titkos
25 Ny₄ KA₁ Ím' egész' KAa Ím' egész
26 Ny₄, KA₁, KAa odúba
27 KAa híttak! – Mi KAa híttak! mi nyüzsögve
29 Ny₄, KA₁ vipérák' KAa vipérák' sajátai!
30 Ny₄ Ah ...fa! Ég KA₁ Hazánk' KAa Szerentsétlen fa! Hazánk'
31 Ny₄, KA₁ virágjában
32 Ny₄ Tartsd meg

3. melléklet

Quart. Hung. 223.¹⁹

- ff. 1–129v. *Paraszti Majorság, melyet Vanierből Hat lábbal mérséklett Magyar Versbe foglalt* Esztergam-Megyebéli Pap Erdélyi BARÓTI SZABÓ DÁVID A' Kassai Királyi Iskolákban Az ékesen szóllásnak Professora.
Galambokról szóló részének csak 18. sorával megszakada kézirat.
ff. 130v–184. [*Versék*] Baróti Szabó Kézírásában (1777-ben kiadott verseiből)

<i>A vers címe</i>	Megjelenése
f. 130–130v. [<i>Hívságos névre ne vágyjál</i>] Az elején csonka.	Ny ₁ , 2. könyv, 158–160, <i>Hívságos névre ne vágyjál</i>
ff. 130v–131v. <i>Plebanus, és Paraszti</i>	
f. 132. <i>P. Jósához</i>	Ny ₁ , 2. könyv, 166–167.
f. 132. [Cím nélkül]	1777, 2. könyv, 167–168, <i>A' Dunán lévő hajózásról</i>
f. 132v. <i>Prédikátor</i>	Ny ₁ , 3. könyv, 256.
ff. 132v–133v. <i>Versengés</i>	Ny ₁ , 3. könyv, 260–162. A kézirat verse rövidebb hat verssorral.
ff. 134–134v. <i>Hasonló személylek</i>	Ny ₁ , 2. könyv, 169–170. A kéziratban törölve a cím és a vers 4 sora. A nyomtatásban címe: <i>Nőszók</i>
f. 134v. <i>Sokadalom</i>	Ny ₁ , 2. könyv, 168–169.
ff. 134v–136. <i>Tékéntes Fő Pertzeptor Pyber Ferentz Uram neve napjára, Fiának neve alatt</i>	Ny ₁ , 1. könyv, 3–6.
ff. 136–137. <i>Ugyan annak neve napjára. Sáfó rendi szerént.</i>	Ny ₁ , 3. könyv, 252–254.

¹⁹ OSZK, Kézirattár, Autogr. 184f. 195 x 160 mm – Possessor: Gotzik Ignác.

- ff. 137v–138v, 140. *Madarászatra kiszetű levél* Ny₁, 2. könyv, 191–194. (Kézirat: 138v–139v-n
Az ökör szemről, és bagolyról olvasható.
A Madarászatra kiszetű levelet egy lappal
később folytatta Baróti Szabó.
- ff. 138v–139v. [Cím nélkül] Ny₁, 2. könyv, 197–199. *Az ökör szemről, és bagolyról*
- ff. 140–142. *Felelet* Ny₁, 2. könyv, 194–197.
- ff. 142–143v. *P. Jósához Virthről Küldetett levél* Ny₁, 2. könyv, 163–166
- ff. 143v–145. *A Bátor-keszi szőlőbe menetel* Ny₁, 2. könyv, 204–207.
- ff. 145–145v. *Szőlőben Létel* Ny₁, 2. könyv, 207–208.
- ff. 145v–149v. *Szőlőből megjövetel* Ny₁, 2. könyv, 208–216.
- f. 153. *P. Rajnishoz, ki verseim lámi akarja vala* Ny₁, 2. könyv, 170.
- ff. 150–152v. [Cím nélkül] Ny₁, 2. könyv, 185–188. *A' Virthi Múlatáság helyéről*
Komáromba vissza térvén
- f. 153. Baróti Szabó megjegyzése: „*Vége a Virthen faragott verseknek.*” (Csak a kéziratban)
- f. 153. *P. Rajnishoz, ki verseim lámi akarja vala* Ny₁, 2. könyv, 170.
- f. 153–153v. *Ugyan Ahoz* Ny₁, 2. könyv, 171–172.
- ff. 154–155v. *T. N. Pyberné Aszszony neve napjára* Ny₁, 3. könyv, 248–251.
- ff. 155v–156v. *Ugyan azon napra. Ecloga. Mopsus. Damon.* Ny₁, 1. könyv, 16–19.
- ff. 156v–157v. *Ugyan azon napra. Ecloga* Ny₁, 1. könyv, 24–26.
- ff. 157v–159. *Virthől bútszás. Ecloga. Damon-Lycidas* Ny₁, 1. könyv, 29–34.
- ff. 159–160v. *Pater Hollóhoz* Ny₁, 2. könyv, 179–182.
- ff. 160v–161v. *Ugyan Ahoz* Ny₁, 2. könyv, 188–191.
- ff. 161v–162v. *Pyber Kis Aszszony Neve Napjára. Ecloga. Mopsus. Koridon, Virthi Pásztorok.* Ny₁, 1. könyv, 64–66.
- ff. 162v–163v. *Virthől Bútszó* Ny₁, 1. könyv, 6–8.
- ff. 163v–164. *P. Horváthhoz* Ny₁, 2. könyv, 160–162.
- f. 164–164v. *A Deákból Magyarra fordított méhei felől* Ny₁, 2. könyv, 162–163.
- ff. 164v–165v. *Pyber Benedek Úrfihoz* Ny₁, 2. könyv, 202–204.
- ff. 165v–166. *Fő méltóságú Batthány Érsekhez* Ny₁, 1. könyv, 1–3.
- ff. 166–167. *Halandók vagyunk* Ny₁, 2. könyv, 155–157. Latin–magyar.
- f. 167–167v. *A bűnről* Ny₁, 2. könyv, 177–179.
- ff. 167v–168. *A kevélységről* Ny₁, 2. könyv, 201–202.
- ff. 168–172. *A víz áradásáról* Ny₁, 1. könyv, 8–15.
- ff. 172–174v. *Ekloga. Mellyel a Pásztorok Dafnis halálát siratják* Ny₁, 1. könyv, 19–24.
- ff. 174v–175. *Panaszos indúlat* Ny₁, 2. könyv, 172–174
- ff. 175–176v. *Rauch Ignáthoz* Az esztergomi kéziratmásolatban áthúzott versként megtalálható, de az 1777-es kiadásban nem szerepel.
- f. 177. *Magyar Versek Mellyeket maga múlatására Üdő Közben szerzett*
P. SZABÓ Dávid, Akkoron fogván azokhoz,
Midőn bizonyos híre futamodék
Jesus Társasága el oszoltatásának. [Külön címlap a kéziratában.]
- ff. 178–179. *Beteg* Ny₁, 3. könyv, 262–265. Címváltozata:
Koporsóírásokról
- f. 179–179v. *Prókátor* Ny₁, 3. könyv, 251–252.
- ff. 179v–180. *Szegény és Szerentse* Ny₁, 3. könyv, 257–258
- f. 180–180v. *Rosz Feleség* Ny₁, 3. könyv, 258–259.
- ff. 180v–181. *Hasznos Kár* Ny₁, 3. könyv, 254–255.
- f. 181v. *Hívságos Név* Ny₁, 2. könyv, 158–160.
- ff. 182–183v. *Levél N.N.* Ny₁, 2. könyv, 183–184.
- ff. 183v–184. *Virthől bútsúván, s Komáromba vissza térvén* Ny₁, 2. könyv, 185–188. A kézírás a megjelentett változat egynegyedét tartalmazza.
- f. 184. *A Kisdéd Attyának neve napján* Ny₁, 2. könyv, 174–175.